

Bilaga 4 Invandringens historia

På sätt och vis kan man säga att alla svenskar är invandrare. När inlandsisen täckte vårt land, fanns här inga människor. Det var först när isen började släppa sitt grepp om nuvarande Skåne ungefär 12 000 år före Kristi födelse som ”invandrare” flyttade in till vårt land. Men i mer ”modern” tid har Sverige en minst tusenårig historia med invandring.¹

Sverige är ett glest befolkat land i ett hörn av Europa, och har under de senaste tusen åren påverkats positivt av invandring. Sveriges kulturarv är historiskt sett ett mångfaldens kulturarv; inte bara i dag utan även förr.

Kortfattad historik

Så här ser den svenska invandringens historia kortfattat ut²:

- Under 1000-talet tog vikingarna med sig myntmästare från England, slaviska hantverkare och frisiska köpmän. De kristna missionärerna förde med sig ny kunskap, inte minst för jordbruk, trädgårdsodling och djurskötsel.
- Från 1100-talet tog tyska köpmännen över handeln. Inflyttade tyskar satte fart på de svenska gruvorna.
- Under 1300-talet behärskade Hansan sjöfarten i Nordeuropa. Under denna period hämtades många byggmästare från Italien, Frankrike och England.
- Från 1300-talet och tre hundra år framåt hade invandring från Finland stor betydelse för de norra delarna av Sverige.
- Under 1500-talet flyttade många från Tyskland, Nederländerna, Skottland, Danmark, Norge och Ryssland till Sverige.
- Under 1600-talets stormaktstid arbetade Sverige aktivt för att uppmuntra invandring. Invandrare från Nederländerna satte fart på Sveriges bergsbruk, bl.a. gruvorna i Kengis och Svappavaara. Från Vallonien kom nära 1 000 bruksarbetare som värvades till bl.a. Vallonbruken i Uppland.
- Under 1700-talet hade Frankrike ett stort inflytande över vårt kulturliv. Textilindustrin hämtade arbetskraft från Tyskland, Holland, Frankrike, Polen, Danmark och England.
- Under 1800-talet blev många ryska krigsfångar och desertörer efter kriget 1808-1809 svensk arbetskraft. Skogsindustrin, bokförlag, pappersindustrin, kaféer, restauranger, textilindustrin och bryggerier värvade utländsk arbetskraft.
- Under perioden 1850-1930 hade Sverige en stor utvandring. Mellan dessa år flyttade ca 1,3 miljoner svenskar till Amerika.

¹ Johnson (1997), Svanberg & Runblom red. (1990), Svanberg & Tydén (1990), (1992). Se även Hurri & Jonson (2004).

² Johnsson, Anders (1997) *Inte bara valloner. Invandrare i svenskt näringsliv under 1 000 år*. Stockholm: Timbro, Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias (1990) "Invandringen genom tiderna", Lindberg, G. (red) "Sicken turk" *Om invandrarnas svenska historia*. Jönköping: Riksförbundet för Hembygdsvårdnad, Bygd och Natur Årsbok 1990, Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias. (1992) *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Stockholm: Gidlunds. Se även Hurri, A. & Jonson., P. (2004) *Integration i Hembygden*. Norra Järva Hembygdsförening, Järvabygd special nr 2.

- Under 1900-talets början kom många invandrare från Italien, Galicien, Böhmen och Polen. 1914 begränsades rätten att fritt invandra till Sverige. Talet om att bevara en ren svensk ras utvecklades.
- Under andra världskriget tog Sverige emot omkring 7 000 judar från Danmark, nära 800 norska judar och vid krigsslutet kom nära 10 000 överlevande från nazisternas dödsläger. Många normän och balter flydde till Sverige.
- Efter krigsslutet hade Sverige ett stort behov av arbetskraft. Den första importen av arbetskraft kom från Ungern där man hämtade lantarbetare och skogsarbetare. Företagen i Sverige rekryterade utländsk arbetskraft mycket aktivt från Finland, Italien, Ungern och Österrike.
- Under slutet av 1960-talet värvades arbetare från Jugoslavien, Grekland och Turkiet. År 1968 anlände det många flyktingar från Tjeckoslovakien.
- I början av 1970-talet stoppade Sverige mer eller mindre arbetskraftsinvandringen, och utvecklades till att bli ett land som tog hand om flyktingar.
- Från och med den 15 december 2008 har arbetskraftsinvandringen till Sverige lättats upp kraftigt.

Invandringens historia i Sverige

Vikingar och missionärer

Sverige har alltid haft behov av att ta till vara internationella kontakter och influenser.

Invandrare är inte något nytt. Internationell inflyttning har under de senaste 1 000 åren varit en positiv drivkraft i vårt land. En aktiv värvning av invandrare till Sverige inleddes i början av 1000-talet, när vikingarna förde med sig massor med intryck från sina resor. De tog bland annat med sig myntmästare från England, slaviska hantverkare och frisiska köpmän.

Under 1000-talet inleddes också den kristna missionens epok. Missionärerna förde med sig ny kunskap, inte minst för jordbruk, trädgårdsodling och djurskötsel. Under 1100- och 1200-talen försvann den kunskap i handel som vikingarna hade. De tyska köpmännen tog över handeln i vårt område. Tyskarna var också duktiga på bergsbruk, och inflyttade tyskar satte fart på de svenska gruvorna.

Hansans inflyttande

Under 1300-talet behärskade Hansan, som var en sammanslutning av huvudsakligen nordtyska städer, sjöfarten i hela Nordeuropa. Svenska städer som Visby var en del av den tyska Hansan. Det tyska inflyttandet under Hansans tid var så omfattande, att man stiftade en lag om att högst hälften av männen i Stockholms stadsråd fick vara tyskar. Svenska, tyska och finska var språk som många behärskade. Magnus Erikssons stadslag från 1300-talet slog fast att städernas styre skulle delas mellan svenskar och tyskar, för att bevara det svenska inflyttandet. Under denna period hämtades många byggmästare från Italien, Frankrike och England, bland annat för att bygga stora kyrkor.

För de norra delarna av Sverige blev invandrare från Finland av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen från 1300-talet och nära tre århundraden framåt. Under 1500-talets

tre sista decennier blev invandringen av finska svedjebbrukare omfattande. Fortfarande talar många av deras ättlingar finska, och uttryck som Finnskogen och Svedjefinnar är en viktig del av många bygders levande kulturarv.

Under 1400-talet minskade tyskarnas inflytande, men fortfarande var en tredjedel av skattebetalarna i Stockholm tyskar. Under 1500-talet flyttade folk från Tyskland, Nederländerna, Skottland, Danmark, Norge och Ryssland till Sverige. I Stockholm var femton procent av befolkningen från Tyskland, Nederländerna och Skottland. Sverige värvade aktivt invandrare ute i Europa. Svedjebbrukande finnar lockades än en gång hit för att odla upp de öde skogsområdena.

Olaus Magnus klagade över det utländska inflytandet över den svenska måltiden, i sin historia över de nordiska folken som utgavs år 1555. Han skrev att ”fordomdags rådde bland de nordiska folken en ljuvlig, behaglig och harmlös enkelhet i mat och dryck, och den gjorde människorna sunda, kraftiga, starka, kloka och uthålliga, särdeles i krigisk idrott. Nu hava utländska korvmakare och stekare kallats in att uppmana det mest otyglade frosseri.”

1600-talets mångfald

Under 1600-talets stormaktstid var Sverige ett verkligt mångfaldens land, som arbetade mycket aktivt för att uppmuntra invandring. Invandrarna anses ha gjort ovärderliga insatser för det svenska näringslivets utveckling under denna tid. Språket var ingen viktig fråga utan man ansåg att det var en världslig sak att invandrare som hade höga poster i svensk förvaltning eller inom riddarhuset inte pratade svenska.

Nederländerna fick ett större inflytande än Tyskland. Ett exempel är Göteborg, som grundades år 1619, och som på många sätt var mer holländsk än svensk. I Göteborg var inte bara svenska utan även holländska ett officiellt språk. Invandrare från Nederländerna satte fart på Sveriges bergsbruk, och gruvor som järnbrytning i Kengis och kopparbrytning i Svappavaara har sina rötter från dessa invandrare. Från Vallonien kom nära 1 000 bruksarbetare som värvades till Sverige med befrielse från skatter och militärtjänstgöring. Inte minst i Uppland talar man fortfarande om Vallonbruken som en viktig del av den lokala historien. Judarna var dock inte välkomna. När trettioåriga krigen inleddes år 1630 fanns det 123 högre officerare i det svenska försvaret från Skottland, Tyskland och Livland.

Kultur och textil

Under 1700-talet hade Frankrike ett stort inflytande över Sverige, inte minst över vårt kulturliv. Textilindustrin i Sverige tillväxte snabbt och behövde arbetskraft. Den statliga Manufaktur fonden betalade reskostnader för ca 3 600 tyska invandrare som skulle arbeta i denna industri. Det kom utländsk arbetskraft även från Holland, Frankrike, Polen, Danmark och England. I samband med det stora nordiska kriget 1700-1721 tog Sverige emot tusentals finska flyktingar. Under 1700-talet kom det också många flyktingar från Skottland. 1782 gavs judar rätt att etablera sig i Stockholm, Göteborg, Norrköping och något senare även i Karlskrona.

1800-talets in- och utvandring

Under 1800-talet var invandringen betydligt mindre omfattande samtidigt som vi hade en mycket stor utvandring. Industrialiseringen behövde dock kunnande och viss invandring fanns. Många ryska krigsfångar och desertörer efter kriget 1808-1809 blev svensk arbetskraft. Omkring 800 ryssar sysselsattes med kanalbygget i Södertälje. Ryssar deltog också i arbetet med Göta Kanal. I Skånes kolgruvor arbetade också många ryssar. För skogsindustrins utveckling var inflyttade utlänningar mycket viktig, men även branscher som bokförlag, papperstillverkning, kaféer, restauranger och bryggerier värvade utländsk kompetens mycket aktivt. Den svenska restaurangbranschen fick en snabb utveckling när franska restauratörer kom hit efter den franska revolutionen. Italienska musiker och hantverkare betydde mycket för kulturlivet.

Det förekom också mer lokal invandring under 1800-talets sista del. Till Småland flyttade 54 danskar. Några hundratal belgare flyttade hit för att arbeta med zinktillverkning. Snörfabriken i Linköping hämtade arbetare från Bologna. Maskinspinneriet i Forsa i Hälsingland värvade spinnerskor från Böhmen. Det importerades också många lantarbetare från Galizien. Under slutet av 1800-talet började många flyktingar och emigranter från Ryssland och Östeuropa att komma till Sverige.

Under perioden 1850-1930 hade Sverige också en stor utvandring. Mellan dessa år flyttade 1,2 miljoner svenskar till Amerika. Av dessa utvandrare återvände så småningom cirka 200 000 personer som skapat sig en god ekonomi i det nya landet, och de bidrog starkt till Sveriges ekonomiska utveckling.

Ren svensk ras

Under 1900-talets början kom det många invandrare till Sverige från Italien, Galicien, Böhmen och Polen, men 1914 begränsades rätten att fritt invandra till Sverige. Talet om att bevara en ren svensk ras utvecklades. Bland annat förbjöds utländska zigenare att invandra till Sverige. Den lagen upphävde inte förrän 1954.

Också i modern tid har immigrationen till Sverige haft en stor betydelse för vår utveckling. Under andra världskriget tog Sverige emot omkring 7 000 judar från Danmark, nära 800 norska judar och vid krigsslutet kom nära 10 000 överlevande från nazisternas dödsläger. Många norrmän flydde till Sverige, och mot slutet av kriget kom många flyktingar från Baltikum.

Behov av arbetskraft

Efter krigsslutet hade Sverige ett oerhört stort behov av arbetskraft, och från dess fram till början av 1970-talet dominerades immigrationen till Sverige återigen av arbetskraftsinvandring. Sveriges industri hade inte förstörts av andra världskriget, och efterkrigstiden medförde en starkt ökad efterfrågan på svenska industriprodukter. Den ekonomiska utvecklingen i Europa tog väldig fart, men en stor del av deras industri var förstörd. För Sverige var det gyllene tider. Till att börja med erbjöds arbete till balter, ingermanländare, polacker och judar som inte kunde återvända.

Den första importen av arbetskraft kom från Ungern där man hämtade lantarbetare och skogsarbetare. Företagen i Sverige rekryterade utländsk arbetskraft mycket aktivt, först från Finland, Italien, Ungern och sudettyskar från Österrike. 1950-talets högkonjunktur medförde en än mer utökad arbetskraftsimport, och många finländare flyttade till Sverige. År 1956 kom det många flyktingar från Ungern. Under 1960-talet värvades läkare från många länder, främst från vår grannländer, men det kom även ett 50-tal läkare från Bulgarien. Efter korta intensivkurser fick de svensk läkarlegitimation.

Under slutet av 1960-talet behövdes fler utländska arbetare, och då värvade näringslivet främst från Jugoslavien, Grekland och Turkiet. Sverige hade genom myndigheten AMS informationskontor i Belgrad och Ankara. År 1968 anlände det många flyktingar från Tjeckoslovakien.

De som kom till Sverige från andra världskriget till och med 1960-talet behövde ingen introduktion med språkutbildning och träning hur man lever i Sverige. Arbete och bostad fanns, och språk och andra kunskaper kom successivt. Invandrare och flyktingar sågs som en nödvändig resurs för Sveriges ekonomiska utveckling.

Betoning på flyktingar

I början av 1970-talet förändrades immigrationen till Sverige. En internationell lågkonjunktur medförde att Sveriges regering mer eller mindre stoppade arbetskraftsinvandringen, med undantag av den som kom från de Nordiska länderna. Det blev mycket svårt att värva arbetskraft från andra länder, ett förhållande som gällt ända fram till i dag. Fram till 1970-talets början var invandringen en styrka för Sverige, något inte minst näringslivet aktivt verkade för att främja. Men under de efterföljande decennierna har invandringen inte setts som en resurs för utveckling och tillväxt.

Sveriges utvecklades istället till att bli ett land som tog hand om flyktingar. Under slutet av 1960- och början av 1970-talet anlände en mindre grupp amerikaner som inte ville delta i kriget i Vietnam till Sverige. "American Refugee" blev ett begrepp. Under 1970-talet utvecklades flyktinginvandringen till att stå för den stora delen av immigrationen till Sverige. 1970 flydde många polska judar hit. Militärkuppen i Chile år 1973 medförde att många chilener kom till Sverige. Även från andra latinamerikanska länder kom många immigranter. Men då handlade det inte om arbetskraft utan om politiska flyktingar. Samtidigt kom det många flyktingar där assyrier, syrianer och kurder från Turkiet, Irak och Syrien dominerade. Efter den islamska revolutionen i Irak år 1979 anlände många flyktingar därifrån.

Invandringen av flyktingar fortsatte under 1980- och 1990-talen. Flyktingarna var främst irakier, somalier, etiopier och kinesiska båtflyktingar från Vietnam. En hel del flyktingar har också kommit från delar av före detta Sovjetunionen. Från och med inledningen av 1990-talet anlände också många flyktingar från före detta Jugoslavien. På senare år har det kommit många flyktingar från Irak. En illustration till omfattningen är att en stad som Södertälje har tagit emot fler flyktingar från Irak än vad USA och Kanada har gjort.

Sedan några år tillbaka har Sverige samtidigt den största emigrationen och immigrationen genom tiderna. Aldrig tidigare har så många flyttat in till Sverige, och aldrig tidigare har så många flyttat ut från vårt land. I en internationell jämförelse är Sverige unikt genom att vi inte bara tar emot många invandrare i relation till vårt lands storlek, utan också för att vi tar emot människor från alla länder.

Arbetskraft välkomnas igen

Från och med den 15 december 2008 välkomnar Sverige återigen arbetskraftsinvandring. Det är numera betydligt lättare att få tillstånd att komma till Sverige för att arbeta. En flykting får också arbeta så fort som möjligt och regeringens ambition är att tiden från nyanländ till att vara självförsörjande ska vara så kort som möjligt. En flykting som får avslag på sin ansökan om asyl kan i alla fall få uppehållstillstånd om individen kan visa att man har fått en hållbar anställning.